

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЛАСИЧНЕ СТУДИЈЕ
JOURNAL OF CLASSICAL STUDIES MATICA SRPSKA

17

Уреднички тимо

Сима Аврамовић (Београд), Бхарат Гупт (Делхи),
Виктор Каstellани (Денвер), Карл Јоахим Класен (Гетинген),
Ксенија Марицки Гађански (Београд), Емилија Масон (Париз),
Александар Поповић (Београд), Ливио Росети (Перуђа),
Данијела Стефановић (Београд), секретар,
Мирјана Д. Стефановић (Нови Сад), Бојана Шијачки Маневић (Београд)

Editorial Board

Sima Avramović (Belgrade), Victor Castellani (Denver),
Carl Joachim Classen (Göttingen), Bhart Gupt (Delhi),
Ksenija Maricki Gadjanski (Belgrade), Emilia Masson (CNRS Paris),
Aleksandar Popović (Belgrade), Livio Rosetti (Perugia),
Danijela Stefanović (Belgrade), secretary, Mirjana D. Stefanović (Novi Sad),
Vojana Šijački Manević (Belgrade)

Главни и одговорни уредник

Ксенија Марицки Гађански

Editor-in-Chief

Ksenija Maricki Gadjanski

СЛИКА НА КОРИЦАМА – COVER PICTURE

Сребрна шарнирска фибула на корицама потиче из околине Сомбора. Датује се у другу половину 4. века пре нове ере. Нађена је у гробу или остави заједно са три друге сребрне фибуле истог типа и четири нарукнице од сребрног лима. Данас се налази у Природњачком музеју у Бечу. Фибула припада последњој фази развоја шарнирских фибула, тзв. варијанти Чуруг, које су под грчким утицајем израђиване на територији данашње Војводине.

The silver fibula of the “Scharnier” type on the cover was found in the surrounding of Sombor. It is dated to the second half of the 4th century B.C. It was found in a grave or a hoard together with three silver fibulae of the same type and four bracelets of silver sheet. It is now in the Natural History Museum in Vienna. The fibula belongs to the last development phase of “Scharnier” fibulae – the variant Čurug – which was produced under Greek influence in the territory of present day Vojvodina (North Serbia).

Лого – Logo: Dr. Rastko Vasić

ISSN 1450-6998 | UDC 930.85(3)(082)

ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА КЛАСИЧНЕ СТУДИЈЕ
JOURNAL OF CLASSICAL STUDIES
МАТИСА СРПСКА

17

НОВИ САД
NOVI SAD
2015

Snežana Ferjančić

Filozofski fakultet

Univerzitet u Beogradu

REGRUTACIJA PODUNAVSKIH LEGIJA: XIV GEMINA

APSTRAKT: Ovaj rad je zamišljen kao četvrti u nizu članaka posvećenih regrutaciji podunavskih legija u doba principata. Legija XIV Gemina je od poslednje decenije I veka bila stacionirana u Panoniji. U njoj su, na početku boravka na srednjem toku Dunava, u najvećem broju posvedočeni vojnici iz severne Italije i Narbonske Galije. Ovi podaci uklapaju se u opštu sliku sastava legije XIV Gemina tokom druge polovine I veka. Kada je reč o II i III veku, epigrafski izvori ukazuju da je glavni izvor novih legionara bila Gornja Panonija, te da je legija popunjavana i regrutima iz susednih provincija (Dalmacija, Norik).

KLJUČNE REČI: legija XIV Gemina, regrutacija, Gornja Panonija, Dalmacija, Norik.

Posadu podunavskih provincija činile su, tokom II i III veka, brojne legije. One su neprekidno popunjavane vojnicima iz različitih krajeva Rimskog carstva – iz matičnih i susednih provincija, ali i iz udaljenih oblasti. Proces njihove regrutacije, o kojem svedoče epigrafski izvori, tesno je povezan sa širenjem rimske civilizacije i akulturacijom domaćeg stanovništva.

Legija XIV Gemina je tokom I veka činila posadu nekoliko provincija. Najpre je bila u Germaniji, zatim u Britaniji, pa ponovo u Germaniji. Na izmaku stoleća, početkom 97. godine, prekomandovana je u Panoniju, kako bi učestvovala u trećem Domicijanovom pohodu protiv Kvada i Markomana. Lokacija njenog prvog logora nije poznata. Neki istraživači pomišljali su na utvrđenje *Ad Flexum*, istočno od Karnuntuma. Legija XIV Gemina je 100. ili 101. godine dovedena u Vindobonu, da zameni legiju XIII Gemina, koja je sa Trajanom učestvovala u pohodu

protiv Dačana. Ona u pomenutom logoru nije dugo boravila. Kada je XV Apollinaris 118/119. godine prekomandovana u Kapadokiju, njeno mesto u Karnuntumu zauzela je XIV Gemina i tu je ostala sve do pozne antike.¹

Sastav legije XIV Gemina na početku njenog boravka u Panoniji, krajem I veka i u prvim decenijama II veka, razlikovao se od sastava u potonjem razdoblju, koje otprilike započinje prelaskom jedinice u Karnuntum. U prvom periodu su posvedočeni Italici i regruti iz Narbonske Galije, te jedan vojnik iz alpskih zajednica. Kada je reč o Italicima, najveći broj vojnika, ukupno njih petorica, unovačen je u severnoj Italiji. Dvojica su na panonski limes došla iz Mediolanuma (*MiCarn* 50), odnosno Ticinuma (*MiCarn* 105) u Transpadani, a još dvojica iz Briksije (*MiCarn* 95), odnosno Verone (*MiCarn* 102) u Veneciji i Histriji. Redovima vojnika iz severne Italije trebalo bi pridružiti i veterana Marka Licinija Sekunda. Ovaj nekadašnji pomoćnik centuriona (*optio*) živeo je u Hasti u Liguriji. Sva je prilika da je u tom gradu i regrutovan i da se posle časnog otpusta vratio u zavičaj (*CIL* V 7561). Italskim regrutima pripada i Lucije Lukej Blez iz Firmuma u Picenumu (*MiCarn* 93).

U legiji XIV Gemina posvedočeni su, početkom njenog boravka u Panoniji, i provincijalci. Četvorica vojnika regrutovana su u Narbonskoj Galiji. Dvojica su bila iz Aveniona (*MiCarn* 90) i Tolose (*MiCarn* 96). Kao *origo* veterana Gaja Julija Verana naveden je *Lucus Vocontiorum* (*MiCarn* 108). Reč je o naseobini *Lucus Augusti* na teritoriji galskog plemena Vokontija, koja se u doba ranog carstva često pojavljuje kao *origo* legionara.² Vojnicima iz Narbonske Galije treba pridružiti i Gaja Lukrecija Suadula. Sa njegove nadgrobne stele, nađene u Karnuntumu, saznajemo da je bio iz Albe (*MiCarn* 94). Reč je, po svojoj prilici, o gradu *Alba Helviorum* u Narbonskoj Galiji, čiji su građani, kao i naš vojnik, bili upisani u tribu *Voltinia*.³ Ostali gradovi sa nazivom *Alba* pripadali su drugim tribama: *Alba Fucens* (Samnijum) tribi *Fabia*,⁴ *Alba Pompeia*

---

¹ Za istoriju i pokrete legije XIV Gemina vidi: T. Franke, Legio XIV Gemina, u: Y. le Bohec, C. Wolff (ed.), *Les légions de Rome sous le Haut-Empire. Actes du Congrès de Lyon (17–19 septembre 1998)*, Lyon 2000, 191–202. Za datovanje prelaska u Panoniju vidi: K. Strobel, Zur Dislozierung der römischen Legionen in Pannonien zwischen 89 und 118 n. Chr., *Tyche* 3, 1988, 218 sq. Za utvrđenje *Ad Flexum* kao prvi logor legije u Panoniji vidi: Domaszewski, *CIL* III p. 2191; E. Ritterling, *RE* XII/2, 1737; G. Alföldy, Die Truppenverteilung der Donaulegionen am Ende des 1. Jahrhunderts, *AArchH* 11, 1959, 137–138; J. Fitz, *Die Verwaltung Pannoniens in der Römerzeit* I, Budapest 1993, 344, n° 251; R. Pusztai, *Ad Flexum castellum*, u: Zs. Visy (ed.), *Roman Army in Pannonia. An Archaeological Guide of the ripa Pannonica*, Pécs 2003, 65.

² J. C. Mann, City-Names in the Western Empire, *Latomus* 22, 1963, 779–780.

³ W. Kubitschek, *Imperium Romanum tributim discriptum*, Pragae–Vindobonae–Lipsiae 1889, 205.

⁴ Kubitschek, *Imp. Rom.* (n. 3), 48.

(Ligurija) tribi *Camilia*,⁵ dok su u Alba Longi (Lacijum) posvedočene tribe *Fabia*, *Galeria*, *Horatia*, *Palatina* i *Quirina*.⁶ Treba napomenuti da je Lukrecije nosio keltski kognomen *Suadullus*, izveden od reči *suadus*, što znači „sladak, mekan, nežan”.⁷ Sekst Aponije Valens bio je regrutovan među Kamunima (*MiCarn* 84). Ovo alpsko pleme pokoreno je 16. godine pre n.e. Dobilo je latinsko pravo (*ius Latii*), a njegova teritorija priključena je koloniji Briksiji. Autonomna *res publica* Kamuna osnovana je pod Flavijevcima ili, možda, pod Klaudijem.⁸ Poreklo Tita Atija Vegeta nije moguće precizno odrediti. *Origo* na njegovoj nadgrobnoj steli glasi *Lucus* (*MiCarn* 85). U obzir dolaze gradovi *Lucus Feroniae* u Etruriji ili već pomenuti *Lucus Augusti* na teritoriji Vokontija u Narbonskoj Galiji. Njihovi građani bili su, kao i Veget, upisani u tribu *Voltinia*.⁹ Treća mogućnost bio bi *Lucus Augusti* u Tarakonskoj Hispaniji. Ona se čini manje verovatnom, jer je ovaj grad pripadao tribi *Galeria*.¹⁰

U legiji XIV Gemina su krajem I veka i u prvim decenijama II veka, tj. na početku njenog boravka u Panoniji, u najvećem broju posvedočeni vojnici iz Italije (petorica iz severnih oblasti i jedan iz Picenuma) i Narbonske Galije. Ovi podaci uklapaju se u opštu sliku o regrutaciji jedinice u drugoj polovini I veka. Ona je u tom periodu prvenstveno popunjavana Italicima i regrutima iz Narbonske Galije.¹¹

Sastav legije XIV Gemina tokom II i III veka prilično se izmenio u odnosu na prve decenije njenog boravka u Gornjoj Panoniji. Epigrafski izvori ukazuju da je baš ta provincija bila jedan od glavnih izvora svežih regruta. Legionari su novačeni u civilnim naseljima oko Karnuntuma, matičnog logora legije, te u gradovima u njegovom zaleđu. Četvorica vojnika bila su rođena u kanabama Karnuntuma ili naselju koje je pod Hadrijanom uzdignuto na rang municipijuma, a pod Septimijem Severom na rang kolonije (verovatno 194. godine).¹² Braća Septimije Ingenuo i

---

⁵ Kubitschek, *Imp. Rom.* (n. 3) 100; G. Forni, *Epigraphica I*, u: *Le tribù romane IV. Scripta minora*, Roma 2006, 327.

⁶ Kubitschek, *Imp. Rom.* (n. 3), 266.

⁷ X. Delamarre, *Dictionnaire de la langue gauloise. Une approche linguistique du vieux-celtique continental*, Paris 2003, 284. Za imena na *Suadu*- vidi: M. E. Raybould, P. Sims-Williams, *Introduction and Supplement to the Corpus of Latin Inscriptions of the Roman Empire Containing Celtic Personal Names*, Aberystwyth 2009, 12, 17, 232.

⁸ M. Šašel Kos, A Latin Epitaph of a Roman Legionary from Corinth, *JRS* 68, 1978, 23.

⁹ Kubitschek, *Imp. Rom.* (n. 3), 86 (*Lucus Feroniae*), 209 (*Lucus Augusti*); Forni, *Epigraphica III*, u: *Le tribù romane IV* (n. 5), 497. Idem, G. Forni, *Il reclutamento delle legioni da Augusto a Diocleziano*, Milano–Roma 1953, 180 i A. Mócsy, *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen*, Budapest 1959, 233, n° 153/35 smatrali su da je reč o gradu *Lucus Augusti*, tj. *Lucus Vocontiorum*.

¹⁰ Kubitschek, *Imp. Rom.* (n. 3), 197.

¹¹ Forni, *Reclutamento* (n. 9), 231; J. C. Mann, *Legionary Recruitment and Veteran Settlement during the Principate*, London 1983, 104, Table 13.

¹² O naseljima oko Karnuntuma i njihovom statusu vidi: Mócsy, *Bevölkerung* (n. 9), 49–51; idem, *Pannonia and Upper Moesia: A History of the Middle Danube Provinces of the*

Italia – 6	<i>Brixia</i>	1	MiCarn 95: Kraj I veka.
	<i>Firmum</i>	1	MiCarn 93 Početak II veka: Mócsy, <i>Bevölkerung</i> (n. 9), 234, n° 153/41.
	<i>Hasta</i>	1	CIL V 7561 Kraj I veka: Mann, <i>Recruitment and Settlement</i> (n. 11), 119, Table 17. 2.
	<i>Mediolanum</i>	1	MiCarn 50=CBFIR 294 Početak II veka: Mócsy, <i>Bevölkerung</i> (n. 9), 233, n° 153/33.
	<i>Ticinum</i>	1	MiCarn 105=CIL III 11209 Početak II veka: Mócsy, <i>Bevölkerung</i> (n. 9), 233, n° 153/31.
	Verona	1	MiCarn 102: Kraj I veka.
Gallia Narbonensis – 4	<i>Alba Helviorum</i>	1	MiCarn 94: Kraj I veka.
	<i>Avennio</i>	1	MiCarn 90 Početak II veka: Mócsy, <i>Bevölkerung</i> (n. 9), 233, n° 153/34.
	<i>Lucus Vocontiorum</i>	1	MiCarn 108=CIL III 11223 Početak II veka: Mócsy, <i>Bevölkerung</i> (n. 9), 234, n° 153/40.
	<i>Tolosa</i>	1	MiCarn 96 Početak II veka: Mócsy, <i>Bevölkerung</i> (n. 9), 236, n° 154/45.
Alpes – 1	<i>Camunni</i>	1	MiCarn 84 Početak II veka: Mócsy, <i>Bevölkerung</i> (n. 9), 233, n° 153/32.

Septimije Julijan, konjanici legije XIV Gemina, počivali su na nekoj od nekoliko karnuntinskih nekropola.¹³ Iako ime osobe koja ih je sahranila nije sačuvano, jer je gornji deo nadgrobne stele odlomljen, pretpostavljamo da je reč o njihovoj majci. Na početku prvog sačuvanog reda natpisa čitamo epitet *miserissima*, koji se najpre može odnositi na majku naših

Roman Empire, London–Boston 1974, 218; Zs. Mráv, Septimius Severus and the cities of the middle Danubian provinces, u: W. Eck, B. Fehér, P. Kovács (ed.), *Studia epigraphica in memoriam Géza Alföldy*, Bonn 2013, 209.

¹³ O nekropolama municipijuma/kolonije i kanaba vidi: M. Kandler, F. Humer, H. Zabehlicky, Carnuntum, u: M. Šašel Kos, P. Scherrer (ed.), *The Autonomous Towns of Noricum and Pannonia / Die autonomen Städte in Noricum und Pannonien. Pannonia II*, Ljubljana 2004, 49–53.

vojnika (*MiCarn* 75).¹⁴ Iz jednog od dva civilna naselja kod logora Karnuntuma bio je i Aurelije Magno. Na to ukazuje nadgrobna stela podignuta za njega i njegove roditelje, nađena u Petronelu (*MiCarn* 86). Otac Aurelije Valentin služio je u legiji XIV Gemina. Majka Aurelija Sekstina je na dunavski limes došla iz Gornje Germanije. Redovima regruta iz kolonije Karnuntum pripada po svojoj prilici i Ulpije Amandijan (*MiCarn* 83). Ulpije Amando, veteran legije XIV Gemina, sa kojim je posvetio žrtvenik Jupiteru Dolihenu za spas i zdravlje Maksimina Tračanina (235–238. godine), verovatno je bio njegov otac. Na to ukazuju imena *Amandus* i *Amandianus* – sin je nosio kognomen izveden od očevog. Ulpije Amando se posle časnog otpusta nastanio u Karnuntumu, gde je regrutovan njegov sin Ulpije Amandijan.

Značajan izvor regruta za legiju XIV Gemina bile su Savarija i Skarbantija, južno od Karnuntuma. Savarija je Klaudijeva veteranska kolonija,¹⁵ dok je Skarbantija status municipijuma stekla pod Flavijevcima, verovatno pod Domicijanom.¹⁶ Iz Savarije su bila četvorica vojnika legije XIV Gemina. U slučaju Valerija Ingenua na to nedvosmisleno ukazuje okolnost da je njegovu nadgrobnu stelu (na kojoj se pominju još sestra Valerija Restuta, koja je u trenutku podizanja spomenika već bila pokojna, i majka Bilijenija Donata, koja je bila živa) u Klaudijevoj koloniji podigao njegov otac Kvint Valerije Restut (*RIU* 67). Roditelji još dvojice vojnika legije XIV Gemina živeli su u Savariji ili na njenoj teritoriji. Na to ukazuju njihovi nadgrobni spomenici, nađeni u Sombatelju. Nadgrobni spomenik Emiliju Venatoru, te njegovim sestrama Emiliji Ursi i Emiliji Digni, kao i svojoj ženi Sentiji Sisijati, podigao je Marko Emilije Marcellin (*RIU* 49). Dvojica vojnika legije XIV Gemina pominju se i na nadgrobnoj steli koju je postavila Kominija Valagenta. Njen sin, dvadesetpetogodišnji Tartonije Finitijan, poginuo je u nekom pohodu. Drugi legionar, po imenu Kominije Optat, mogao bi biti njen brat (*RIU* 89). Tartonije Finitijan i Emilije Venator možda su pripadali keltskom plemenu Boja, na čijoj je teritoriji ležala Savarija.¹⁷ Na tu mogućnost ukazuju imena njihovih roditelja. Gentilno ime *Tartonijs* svrstava se u galski onomastikon. Izvedeno je od reči *tartos*, što znači „suv, žedan”.¹⁸

---

¹⁴ Cf. e. g. *CIL* IX 3729 (*Marruvium*); XIII 1980 (*Lugdunum*) sa formulom *mater miserissima*.

¹⁵ С. Ферјанчић, Насељавање легијских ветерана у балканским провинцијамa (I–III век н.е.), Београд 2002, 21–26; P. Scherrer, Savaria, u: M. Šašel Kos, P. Scherrer (ed.), *The Autonomous Towns of Noricum and Pannonia / Die autonomen Städte in Noricum und Pannonien. Pannonia I*, Ljubljana 2003, 53.

¹⁶ J. Gömöri, Scarbantia, u: *The Autonomous Towns* (n. 15), 82; L. Gregoratti, North Italic Settlers along the “Amber Route”, *Studia Antiqua et Archaeologica* 19, 2013, 146.

¹⁷ Plin. *HN* III 146.

¹⁸ Delamarre, *Dictionnaire de la langue gauloise* (n. 7), 291.

Kognomen Finitijanove majke *Valagenta* takođe bi mogao biti keltski, povezan sa rečju *vallos*, koja znači „vladar, poglavar”.¹⁹ Istog porekla možda je i kognomen Venatorove majke – *Sisiata*. U galskom onomastikonu posvedočena su slična imena *Sisimirus*, *Sisiu*, *Sisius/Sisia*.²⁰ Iz Savarije je možda bio i konjanik Liberal. U Sombatelju je pronađen donji deo žrtvenika koji je posvetio nepoznatom božanstvu (*RIU* 34). Čini se da bi ga trebalo identifikovati sa istoimenim veteranom legije XIV Gemina iz vremena Septimija Severa ili Karakale, koji se posle časnog otpusta verovatno vratio u rodnu Savariju.²¹ Porodica Lucija Atilija Priska živela je u Skarbantiji ili na njenoj teritoriji. Njegov nadgrobni spomenik, koji su podigli roditelji, nađen je u Kloster Marijenubergu, na krajnjem jugu gradskog agera (*CIL* III 10936=4225).²² Priskov otac Lucije Atilije Saturnin bio je, izgleda, imućan čovek. Održavao je poslovne, možda trgovačke, veze sa Akvilejom. U pomenutom gradu počivao je bivši rob po imenu Lucije Atilije Saturnin iz Skarbantije, koji je stradao u upadu Kvada i Markomana u severnu Italiju oko 170. godine.²³ On je verovatno bio oslobođenik Lucija Atilija Saturnina, oca našeg legionara.²⁴ U Akvileji je boravio nekim poslom, zastupajući svog nekadašnjeg gospodara.

Legija XIV Gemina popunjavana je i regrutima iz drugih oblasti Panonije, prilično udaljenih od matičnog logora Karnuntuma. Porodica Kokeja Honorata živela je u vikusu rimskog utvrđenja kod Tokoda, između Brigetiona i Akvinkuma.²⁵ Na to ukazuje porodični nadgrobni spomenik, nađen u sekundarnoj upotrebi u poznorimskom kastelu (*RIU* 764). U natpisu se, pored Honorata, pominju njegovi roditelji Kokej Moderat i Grata, čije gentilno ime nije sačuvano, kao i njegova tridesetogodišnja sestra Kokeja Kvarta, udata za Julija Marcijala, vojnika legije II Adiutrix. Treba napomenuti da je Honorat sledio svoga oca služeći u rimskoj vojsci. Kokej Moderat je bio konzularski beneficijar nepoznate jedinice. Lucije Lukanije Fest bio je rođen u Sisciji, na jugu Gornje Panonije (*RIU* 566). Građani ovog grada pripadali su tribi *Quirina*,²⁶ dok

¹⁹ Delamarre, *Dictionnaire de la langue gauloise* (n. 7), 306. Cf. A. Holder, *Alt-celtischer Sprachschatz* III, Graz 1962, 97, s. v. *valo-*.

²⁰ Holder, *Sprachschatz* II (n. 19), 1587–1588; G. Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*, Heidelberg 1969, 298.

²¹ *CIL* III 4173. Cf. Ферјанчић, *Насељавање легијских вејерана* (n. 15), 28.

²² Za teritoriju Skarbantije vidi: Mócsy, *Bevölkerung* (n. 9), 44–45.

²³ *ILS* 8507=AE 2007, 582. Za datovanje spomenika vidi: P. Kovács, *Interfectus a latro-nibus intrusus*. Megjegyzések egy skarbantiai libertus halálához, *Soproni Szemle* 61, 2007, 324–334.

²⁴ Cf. Mócsy, *Pannonia and Upper Moesia* (n. 12), 78.

²⁵ O kastelu i vikusu vidi: M. Kelemen, *Tokod Fortress*, u: Roman Army in Pannonia (n. 1), 82–84; J. J. Wilkes, *The Roman Danube: An Archaeological Survey*, *JRS* 95, 2005, 200.

²⁶ Kubitschek, *Imp. Rom.* (n. 3), 229.

je kao Festova triba navedena *Flavia*. Reč je o pseudotribi koja je posveđočena i na drugim spomenicima iz Siscije.²⁷ Njenu pojavu treba povezati sa uzdizanjem grada na rang kolonije pod Flavijevcima, verovatno Vespazijanom.²⁸ Redovima panonskih legionara pripadaju i Publije Elije Justin i Valerije Martin. Veteran Publije Elije Justin regrutovan je u Gornjoj Panoniji, u Mogetijani ili na njenoj teritoriji. Njegov *origo* je zabeležen u skraćenom obliku i glasio je *Mog()* (*AE* 2010, 1258). Izdavači Justinovog nadgrobnog spomenika predložili su dve mogućnosti za razrešenje ove skraćenice – *Mog(etiana)* ili *Mog(ionibus)*.²⁹ Mogetijana je Hadrijanov municipijum severno od jezera Pelson (današnji Balaton), u okolini današnjeg Tuškevara ili Somlovašarhelja.³⁰ Njeni građani bili su upisani u tribu *Sergia*, kao i naš veteran.³¹ Toponim *Mogiones* posveđočen je kao *origo* jednog pretorijanca, na diplomi izdatoj 206. godine.³² Gaj Julije Pasar se posle časnog otpusta vratio u zavičaj, pa se može pretpostaviti da se naselje *Mogiones* nalazilo u blizini Bakonjičernja, mesta nalaza njegove doplome. Savremeni lokalitet leži pak na krajnjem istoku teritorije Mogetijane. Ager Hadrijanovog municipijuma zahvatao je veliku površinu, što nije bilo uobičajeno u poređenju sa drugim gradovima u unutrašnjosti Panonije. Granica između Mogetijane i Brigetiona poklapala se sa granicom između Gornje Panonije i Donje Panonije, a ona je prolazila preko planine Verteš, istočnije od Bakonjičernja.³³ Stoga se čini da bi naselje *Mogiones* moglo biti *vicus* na teritoriji Mogetijane.³⁴ Na nadgrobnom spomeniku Valerija Martina stoji *natione Pannonius*. On je iz legije XIV Gemina prekomandovan u desetu pretorijansku kohortu. U Rimu ga je sahranio njegov sunarodnik i saborac iz centurije, *optio* Valerije Januarije (*CIL* VI 2758). Martin je u devetom redu epitafa okarakterisan kao *civis*, što u ovom slučaju znači „zemljak”.³⁵

---

²⁷ G. Forni, G. Forni, *Le tribù Romane* III/1: *Le pseudo-tribù*, Roma 1985, 56, n° 38–40; 83, n° 201–210.

²⁸ O osnivanju kolonije vidi: Mócsy, *Pannonia and Upper Moesia* (n. 12), 112–113; J. Šašel, *RE Suppl.* XIV 1974, 736, s. v. *Siscia*; Ферјанчић, *Насељавање леђијских вејтерана* (n. 15), 46–48.

²⁹ P. Kovács, B. Lőrincz, *Neue lateinische Inschriften aus Komitat Komárom-Esztergom I*, *ZPE* 174, 2010, 285.

³⁰ Mócsy, *Bevölkerung* (n. 9), 75; M. Nagy, *Mogetiana*, u: *Autonomous Towns* (n. 13), 75–83; P. Kovács, *Mogetiana und sein Territorium*, u: A. Szabó, E. Tóth (ed.), *Pannonica Provincialia et Archaeologia*, Budapest 2003, 277–306.

³¹ Forni, *Die römischen tribus in Pannonien*, u: *Le tribù romane IV* (n. 5), 14

³² *RMD* 303: *Mogionibus*.

³³ O teritoriji Mogetijane vidi: Kovács, *Mogetiana* (n. 30), 292–293.

³⁴ Cf. Kovács, *Mogetiana* (n. 30), 284, 292. E. Tóth, *Zur Frage der Stadt „Mogetiana”*, u: *Pannonica Provincialia et Archeologia* (n. 30), 307–330 povezuje *Mogiones* sa municipijumom skraćenog naziva *Mog()* ili *Moget()*, posveđočenim na natpisima iz Panonije i Rima, i zaključuje da ga treba tražiti u okolini Časara i Saksenda, na putu Sopijane–Brigetio.

³⁵ *Oxford Latin Dictionary, Fascicle II: Calcitro–Demitto*, Oxford 1969, s. v. *civis*.

Epigrafski izvori ukazuju da je legija XIV Gemina tokom II i III veka popunjavana i regrutima iz provincija u susedstvu Panonije. Trojica vojnika unovačena su u Dalmaciji – dvojica u Saloni, a jedan u Ekvumu. *Colonia Martia Iulia Salona*, u kojoj je bilo sedište provincijskog nameznika, osnovana je na samom kraju republikanskog perioda, između 47. i 27. godine pre n.e.³⁶ Ekvum je Klaudijeva ili Neronova veteranska kolonija.³⁷ Iz Salone su bili Atrektije Cezijan i Tiberije Klaudije Januarije. Cezijanov nadgrobni spomenik podigla je njegova majka Atrektija, zajedno sa njegovom ženom Aurelijom Festom (*CIL* III 12896). Poreklo njihove porodice seže do oblasti naseljenih keltskim stanovništvom. Ime *Atrectius* pripada galskoj onomastici. Osim u Dalmaciji, posvedočeno je u Belgijskoj Galiji, Germaniji i severnoj Italiji.³⁸ Iz Salone je bio i *commentariensis* u službi namesnika Dalmacije po imenu Tiberije Klaudije Januarije. I njegov nadgrobni spomenik postavile su majka Gaja Ebutija Januarija i žena Viselija Julija (*CIL* III 2015). Lucije Granije Proklin, *beneficiarius consularis* u oficijumu provincijskog namesnika u Saloni, bio je rođen u Ekvumu (*CBFIR* 484). Pošto je stupio u legiju XIV Gemina, služio je u provinciji iz koje je potekao. Proklin je s majčine strane možda pripadao domaćem stanovništvu Dalmacije. N. Cambi i Ž. Rapanić smatraju da se porodica njegove majke Epidije Prokule u Dalmaciju verovatno doselila iz Italije.³⁹ Međutim, *Epidius* u Dalmaciji može biti i ilirsko ime. Na jugu provincije, u Dokleji i Epidaurumu, kao i u Saloni posvedočeno je kao *nomen gentile* i kognomen.⁴⁰ Stoga ne treba odbaciti mogućnost da je Granijeva majka bila domaćeg porekla, iz Dalmacije. Primeri Tiberija Klaudija Januarija iz Salone i Lucija Granija Proklina iz Ekvuma ukazuju na zaključak da su vojnici legije XIV Gemina, na službi u Dalmaciji, jednim delom regrutovani u toj provinciji. U legiji XIV Gemina srećemo i jednog vojnika iz Norika. Reč je o Flaviju Maksimu, čija je porodica živela na teritoriji Solve. Nadgrobni spomenik, koji su podigli njegovi roditelji, nađen je u Hajnersdorfu, na severoistoku gradskog agera (*CIL* III 5497). Teritorija Solve protezala se od mesta nalaza spomenika ka istoku, do reke Lafnic, koja je ujedno predstavljala i granicu između

---

³⁶ G. Alföldy, *Bevölkerung und Gesellschaft in der römischen Provinz Dalmatien*, Budapest 1965, 103; J. J. Wilkes, *Dalmatia*, London 1969, 221.

³⁷ Alföldy, *Dalmatien* (n. 36), 119–121; Wilkes, *Dalmatia* (n. 36), 242; Ферјанчић, *Насељавање легијских ветерана* (n. 15), 46–48.

³⁸ Raybould, Sims-Williams, *Introduction and Supplement* (n. 7), 134; Delamarre, *Dictionnaire de la langue gauloise* (n. 7), 255. Alföldy, *PND* (n. 20), 63 smatra da se Atrektijina porodica u Salonu doselila iz Norika.

³⁹ N. Cambi, Ž. Rapanić, Ara Lucija Granija Proklina, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 72–73, 1979, 98.

⁴⁰ R. Katičić, Illyrische PN in ihrem südöstlichen Verbreitungsgebiet, *Živa Antika* 12/1, 1962, 103; Alföldy, *PND* 83 (n. 20), 194–195.

Norika i Gornje Panonije.⁴¹ Porodica Flavija Maksima mogla je pripadati domaćem stanovništvu Norika. Građanska prava je dobila od Vespazijana, koji je Solvu uzdigao na rang municipijuma.⁴²

Epigrafski izvori ukazuju da je legija XIV Gemina tokom II i III veka, za vreme svog boravka u Karnuntumu, popunjavana regrutima iz Gornje Panonije i susednih provincija. Pored toga, u njenom sastavu pojedinačno su posvedočeni i vojnici iz drugih krajeva Rimskog carstva. Tit Aurelije Silvan, veteran koji se posle časnog otpusta nastanio u Karnuntumu, došao je na panonski limes iz Tarakonske Hispanije. U drugom i trećem redu njegovog epitafa stoji *natione Hispan(us) Tarraconensis* (AE 2010, 1261). Silvan je bio Hispanac iz Tarakona, glavnog grada pomenute provincije, koji je kolonijalni status uživao još od Cezarovog vremena (45. godine pre n.e.).⁴³ Teserarije Flavije Mukatra, koji je 194. godine u Karnuntumu posvetio aru Cereri, Minervi i Geniju mesta, bio je tračkog porekla (AE 1979, 462). Kognomen *Mucatra* je dobro poznato tračko ime.⁴⁴ Istog porekla je možda bio i *beneficiarius consularis* Marko Aurelije Zenat, koji je 235. godine služio u Neviodunumu (AIJ 242). Njegov kognomen *Zenas* svrstava se među tračka imena.⁴⁵ Sufiks -ζενις/ζενης sastavni je deo brojnih tračkih imena.⁴⁶ S druge strane, ime Ζηνῶς posvedočeno je u grčkoj onomastici.⁴⁷ Stoga ne treba odbaciti ni mogućnost da je Marko Aurelije Zenat bio iz neke od helenofonih provincija Rimskog carstva.

Do helenofonih ili istočnih provincija sezalo je poreklo još nekolicine vojnika legije XIV Gemina. Reč je, pre svega, o legionarima koji su nosili grčka *cognomina*: *Alcides* (AE 1973, 433),⁴⁸ *Anteros* (AE 1986, 570),⁴⁹ *Asmenus* (MiCarn 97),⁵⁰ *Diogenes* (AIJ 552)⁵¹ i *Trophimas* (MiCarn

---

⁴¹ O teritoriji Solve vidi: G. Alföldy, *Noricum*, London–Boston 1974, 99 i Fig. 11; M. Lehner, Die „grüne Grenze“ zwischen Noricum und Oberpannonien: Alte Meinungen und neue Indizien, *Studia Universitatis Babeş Bolyai. Historia* 1, 2012, 45.

⁴² O osnivanju municipijuma vidi: Alföldy, *Noricum* (n. 41), 82.

⁴³ A. Schulten, *RE* IV A 1932, 2399, s. v. *Tarraco* 1; NP XII/1, s. v. *Tarraco*.

⁴⁴ D. Detschew, *Die Thrakischen Sprachreste*, Wien 1957, 317; Alföldy, *PND* (n. 20), 249.

⁴⁵ Detschew, *Thr. Sprachr.* (n. 44), 181, 184.

⁴⁶ Detschew, *Thr. Sprachr.* (n. 44), 181; I. Duridanov, Thrakische und dakische Namen, u: E. Eichler et al. (ed.), *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / A handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique* I, Berlin – New York 1995, 827.

⁴⁷ W. Pape, G. E. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, Braunschweig 1911³, 444; <http://www.lgpn.ox.ac.uk/database/lgpn.php>, s. v. Ζηνῶς (24. 07. 2015).

⁴⁸ Pape–Benseler, *GEN* (n. 47), 62; <http://clas-lgpn2.classics.ox.ac.uk/name/Ἀλκίδης> (24. 07. 2015).

⁴⁹ Pape–Benseler, *GEN* (n. 47), 94; *LGPN* I 43; II 33; III A 43.

⁵⁰ Pape–Benseler, *GEN* (n. 47), 160; <http://clas-lgpn2.classics.ox.ac.uk/name/Ἄσμενος> (24. 07. 2015).

⁵¹ Pape–Benseler, *GEN* (n. 47), 301; <http://clas-lgpn2.classics.ox.ac.uk/name/Διογένης> (24. 07. 2015).

62).⁵² Istog porekla verovatno je i Ulpije Kalija, koji je u Saloni sahranio svog druga iz legije Avitija Augurina (*CIL* III 6549). Muški kognomen *Callia*, u zapadnom delu carstva posvedočen još samo u Rimu i u Veroni na severu Italije,⁵³ trebalo bi povezati sa grčkim imenom Καλλίας.⁵⁴ Iz neke od istočnih provincija možda je bio i *beneficiarius consularis* Akutijan, na dužnosti u Novama u Dalmaciji (*CBFIR* 464). Kognomen *Acutianus* bio je relativno redak u zapadnom delu Carstva, dok je na istoku bio znatno češći.⁵⁵

Sudeći prema onomastičkim podacima, dvojica vojnika legije XIV Gemina bili su keltskog porekla, s tim što nije moguće precizno odrediti u kojoj su provinciji regrutovani ili kojem su plemenu pripadali. Marko Sulpicije, koga je u Karnuntumu sahranio naslednik Marko Ulpije Avgustin, nosio je galski kognomen *Vepitta* (*MiCarn* 101).⁵⁶ Ime je izvedeno od reči *vepos*, što znači „glas, reč” i možda je značilo „Glasić”.⁵⁷ Podaci o rasprostranjenosti gentilnog imena *Sulpicius* u zapadnom delu Carstva ukazuju pre svega na Iberijsko poluostrvo ili severnu Italiju kao oblast iz koje je mogao poteći naš legionar.⁵⁸ Keltskog porekla je bio i signifer Vindilije Kupit (*MiCarn* 56). Gentilno ime *Vindilius/Vindillius* je u zapadnim provincijama posvedočeno u Panoniji, Noriku, Belgijskoj Galiji i Germaniji.⁵⁹ U njegovom korenu nalazi se galska reč *vindos*, koja može značiti „beo” ili „srećan”.⁶⁰

Poreklo trojice vojnika legije XIV Gemina nije moguće precizno odrediti. Kao *origo* Tita Aurelija Marina, koji je u Karnuntumu služio u prvoj polovini II veka, navedena je *Elusa* (*MiCarn* 87). U Rimskom carstvu su posvedočena dva grada tog naziva. Jedan je bio središte plemena Elusata u Akvitaniji i rimska kolonija od početka III veka.⁶¹ Drugi je drevni grad u pustinji Negev, koji su osnovali još Nabatejci.⁶² Iako se u modernoj historiografiji pretpostavlja da je Marin bio iz akvitanke Eluse,⁶³

---

⁵² Pape–Benseler, *GEN* (n. 47), 1558; <http://clas-lgpn2.classics.ox.ac.uk/name/Τροφιμάς> (24. 07. 2015).

⁵³ *Roma*: *CIL* VI 32563, 16. *Verona*: *CIL* V 3730. Cf. *OPEL* II 23.

⁵⁴ Pape–Benseler, *GEN* (n. 47) 598–600; <http://clas-lgpn2.classics.ox.ac.uk/name/Καλλίας> (24. 07. 2015).

⁵⁵ Cf. *OPEL* I 18; Alföldy, *PND* (n. 20), 141.

⁵⁶ Holder, *Sprachschatz* III (n. 29), 177.

⁵⁷ Delamarre, *Dictionnaire de la langue gauloise* (n. 7), 313–314.

⁵⁸ Mócsy, *Bevölkerung* (n. 9), 159; Alföldy, *PND* (n. 20), 124; *OPEL* IV 99.

⁵⁹ *OPEL* IV 171.

⁶⁰ Delamarre, *Dictionnaire de la langue gauloise* (n. 7), 320–321. Za keltsko poreklo imena *Vindilius* vidi i W. Schulze, *Zur Geschichte lateinische Eigennamen*, Berlin 1904, 449.

⁶¹ Ihm, *RE* V 1903, 2457–2458, s. v. *Elusa* 2; *NP* III, s. v. *Elusa*.

⁶² Benzinger, *RE* V 1903, 2457–2458, s. v. *Elusa* 1; M. Sartre, *The Middle East under Rome*, Cambridge Mass. 2005, 21, 167.

⁶³ Forni, *Reclutamento* (n. 9), 181; Mann, *Recruitment and Settlement* (n. 11), 119, Table 17. 2.

ne treba sasvim odbaciti ni istoimeni grad na istoku. Na nadgrobnoj steli veterana Marka Aurelija Afika, koju je za života podigao sebi, svojoj ženi, ćerki i oslobođenici, u četvrtom redu čitamo domicil *Nicapolis* (*MiCarn* 107). Đ. Forni je smatrao da je reč o Nikopolisu na Istru u Donjoj Meziji,⁶⁴ ali u obzir treba uzeti i druge gradove istog naziva, u Trakiji, Epiru, Bitiniji, Kapadokiji, Siriji i Palestini.⁶⁵ Servilije Emerit, koji je 195. godine u Karnuntumu posvetio žrtvenik Jupiteru, regrutovan je u *vicus Gallorum* (*MiCarn* 100). Lokacija ovog naselja nije poznata. Možda se nalazilo u ageru Karnuntuma. Seoske zajednice Panonije, kao što je, na primer *Budalia* na teritoriji Sirmijuma, pominju se u epigrafskim i literarnim izvorima.⁶⁶ Trebalo bi, međutim, uzeti u obzir i mogućnost da je *vicus Gallorum* deo kanaba ili kolonije Karnuntum, jer je termin *vicus* mogao označavati i deo grada.⁶⁷

Epigrafski spomenici iz Panonije i drugih oblasti Rimskog carstva omogućavaju stvaranje opšte slike o regrutaciji legije XIV Gemina za vreme njenog boravka u Panoniji, počevši od poslednje decenije I veka. U najstarijem periodu, otprilike do dolaska u Karnuntum, u našoj jedinici su u prvom redu posvedočeni vojnici iz severne Italije i Narbonske Galije, što odgovara opštoj slici o njenoj regrutaciji u drugoj polovini I veka. Tokom II i III veka, sastav legije XIV Gemina znatno se razlikovao u odnosu na prethodni period. Epigrafski izvori ukazuju da je jedno od glavnih područja regrutacije bila upravo njena matična provincija Gornja Panonija. Vojnici su novačeni u civilnim naseljima oko Karnuntuma, logora legije XIV Gemina, ali i u gradovima u unutrašnjosti provincije (Savarija, Skarbantija, Siscija, Mogetijana) ili na njihovim teritorijama. Izgleda da su značajan izvor regruta bile i susedne provincije. U legiji XIV Gemina su služili ljudi iz Dalmacije i Norika.

---

⁶⁴ Forni, *Reclutamento* (n. 9), 197. Mann, *Recruitment and Settlement* (n. 11), 120, Table 17. 3 svrstava Afika među vojnike regrutovane u dunavskim provincijama.

⁶⁵ *RE* XVII/1, 1936, 511–538, s. v. *Nikopolis*, n° 1–8.

⁶⁶ Za spisak vikusa vidi: A. Mócsy, *RE* Suppl. IX 1962, 601, s. v. *Pannonia*.

⁶⁷ A. Schulten, *RE* VIII A/2, 1958, 2090, s. v. *vicus*; *Neue Pauly* XII/2, s. v. *vicus*.

REGRUTACIJA LEGIJE XIV GEMINA U II I III VEKU

Pannonia – 13	Carnuntum	4	MiCarn 86: II vek. Kao <i>terminus post quem</i> za datovanje natpisa treba uzeti vladavinu Marka Aurelija, zbog gentilnog imena <i>Aurelius</i> .
			MiCarn 83=CIL III 11135 Vladavina Maksimina Tračanina (235–238. godine).
			MiCarn 75=CIL III 4480 [2] Prva polovina III veka. Septimije Ingenuo poginuo je u parćanskom pohodu Septimija Severa (197–198. godine) ili Karakale (215–217. godine). Cf. Franke, <i>Legio XIV Gemina</i> (n. 1), 201.
	Savaria	4	RIU 89=CIL III 4184 Kraj II veka: A. Schober, <i>Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien</i> , Wien 1923, n° 239.
			RIU 67=CIL III 14066 II vek: Schober, <i>Grabsteine</i> , n° 71.
			RIU 34=CIL III 4172 Kraj II ili prve decenije III veka. Liberal je posle časnog otpusta, za vlade Septimija Severa ili Karakale, u Savariji podigao žrtvenik nepoznatom božanstvu (<i>CIL III 4173=RIU 35</i>).
			RIU 49=CIL III 4181 III vek: Mann, <i>Recruitment and Settlement</i> (n. 11), 120, Table 17. 3.
	Mogetiana	1	AE 2010, 1258 Druga polovina II veka: Kovács, Lőrincz, <i>ZPE</i> 174, 285.
	Siscia	1	RIU 566=CIL III 11029 II vek: Mann, <i>Recruitment and Settlement</i> (n. 11), 120, Table 17. 3.
	Scarbantia	1	CIL III 10936=4225 Druga polovina II veka, na osnovu pretpostavke da je Lucije Atilije Saturnin, sahranjen u Akvileji (<i>ILS 8507=AE 2007, 582</i>), oslobođenik vojnikovog oca.
Tokod	1	RIU 764 Prva četvrtina III veka: <i>CBFIR</i> 276, n° 335.	
natione Pannonius	1	CIL VI 2758 III vek: Mann, <i>Recruitment and Settlement</i> (n. 11), 120, Table 17. 3.	
Dalmatia – 3	Salona	2	CIL III 12896 III vek: Šašel, <i>ILJug</i> III p. 189.
			CIL III 2015 III vek: Šašel, <i>ILJug</i> III p. 188.
	Aequum	1	CBFIR 484: Druga četvrtina II veka.
Noricum – 1	Solva	1	CIL III 5497 II vek: Mann, <i>Recruitment and Settlement</i> (n. 11), 120, Table 17. 3.
Hispania Tarracensis – 1	Tarraco	1	AE 2010, 1261 Druga polovina II veka ili III vek, na osnovu gentilnog imena <i>Aurelius</i> .

Kelti – 2	---	2	MiCarn 101=CIL III 11234 Prva polovina II veka: Mócsy, <i>Bevölkerung</i> (n. 9), 234, n° 153/47.
			MiCarn 56=CIL III 11152 Vlada Septimija Severa ili Karakale, na osnovu počasnog epiteta <i>Antoniniana</i> u nazivu legije (za datovanje vidi: M. Mirković, <i>Septimius Severus und die Legio VII Claudia Antoniniana</i> , <i>Arheološki vestnik</i> 28, 1977, 183–186; B. Lőrincz, <i>Zur Datierung des Beinamens Antoniniana bei Truppenkörpern</i> , <i>ZPE</i> 48, 1982, 142–148.
Tračani – 1	---	1	AE 1979, 462 194. godine.

SPISAK SKRAĆENICA

AE = *L'année épigraphique*, Paris.

AIJ = A. Hoffiller – B. Saria, *Antike Inschriften Jugoslawiens I: Noricum und Pannonia Superior*, Zagreb 1938.

AArchH = *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapest.

CBFIR = E. Schallmayer et al., *Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiärer-Inschriften des Römischen Reiches. Der römische Weihebezirk von Osterburken I*, Stuttgart 1990.

CIL = *Corpus Inscriptionum Latinarum*.

ILJug = A. Šašel – J. Šašel, *Inscriptiones Latinae quae in Jugoslavia inter annos MCMII et MCMXL replertae et editae sunt*, Ljubljana 1986.

ILS = H. Dessau, *Inscriptiones Latinae selectae I–III*, Berlin 1892–1916.

JRS = *The Journal of Roman Studies*, London.

LGPN = *A Lexicon of Greek Personal Names*.

MiCarn = E. Vorbeck, *Militärinschriften aus Carnuntum*, Wien 1954.

NP = *Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike*.

OPEL = *Onomasticon provinciarum Europae Latinarum I–IV*.

RE = *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*.

RIU = *Die römische Inschriften Ungarns I–VI*, Budapest–Amsterdam–Bonn 1972–2001.

RMD = M. M. Roxan – P. Holder, *Roman Military Diplomas I–V*, London 1978–2006.

ZPE = *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bonn.

RECRUITMENT OF THE DANUBIAN LEGIONS: XIV GEMINA

Summary

Provinces on the middle and lower Danube were garrisoned by numerous legions from the time of their establishment. The continuous presence of soldiers hailing from various parts of the Roman Empire on the border and in the interior accelerated considerably the acculturation and romanisation of the indigenous population. The legion XIV Gemina was brought to Pannonia at the end of the first century AD. The site of its earliest fortress remains to be determined. From 100/101 AD to 118/119 AD it garrisoned Vindobona, and then Carnuntum, having replaced the XV Apollinaris.

Epigraphic evidence from Pannonia and other parts of the Roman Empire provides basic data concerning the recruitment of the legion XIV Gemina and the origins of its soldiers. Men from northern Italy (from the regions of Liguria, Transpadana, Venetia and Histria) and Gallia Narbonensis prevail at the beginning of the unit's sojourn on the middle Danube, roughly until its relocation to Carnuntum. This picture fits perfectly with the data on its recruitment during the second half of the first century AD. Prior to its transfer to Pannonia, the legion XIV Gemina was primarily enlisted in Italy and Gallia Narbonensis.

Epigraphic evidence from the second and third century AD reveals new major areas of recruitment for the XIV Gemina. It appears that the bulk of fresh conscripts came from various parts of Pannonia Superior. Legionaries were conscripted in the civil settlements in the vicinity of the legion's fortress of Carnuntum. It is impossible, however, to determine whether they were drafted in the *canabae* or in the Hadrianic municipium/Severan colony. Pannonian towns (or their territories) in the interior of the province, such as the Claudian colony of Savaria or the Flavian municipium of Scarbantia, should be considered as important sources of new recruits as well. Onomastic evidence implies that some of the recruits from Pannonia Superior actually belonged to the native population. It appears that Tartonius Finitianus and Aemilius Venator, both hailing from Savaria or its territory, were enlisted among the celtic tribe of Boii. Their parents bear Gaulish personal names: Tartonius (Finitianus' father), Valagenta (Finitianus' mother) and Sisiata (Venator's mother). Epigraphic evidence suggests that the legion XIV Gemina was replenished by conscripts from the provinces in the neighbourhood of Pannonia Superior. Several soldiers were born in the Dalmatian colonies of Salona and Aequum, established at the end of the republican period and under Claudius respectively. One man came to Carnuntum from the territory of the Flavian municipium of Solva in Noricum. Judging by onomastic evidence, i. e. by the Greek *cognomina* (Alcides, Anteros, Asmenus, Diogenes, Trophmas), the origin of some soldiers of the legion XIV Gemina or their families should be traced back to the hellenophonic or eastern provinces of the Roman Empire.